

ARTYKUŁY

Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym
PL ISSN 1643-8191, t. 41 (2)/2017, s. 3–11

<http://dx.doi.org/10.12775/KLIO.2017.013>

WOJCIECH PIASEK*

„Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” – 40 tomów, 16 lat ukazywania się. Spojrzenie z oddali

„Klio. Journal on Polish and world history” – 40 volumes,
16 years of publishing. A perspective view

Streszczenie: Tekst jest analizą czasopisma: „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”. Przedstawiono w nim specyfikę naukową pisma i jego miejsce w nauce polskiej.

Abstract: The text is an analysis of the scientific journal: „Klio. Journal on Polish and world history”. It presents the scientific characteristics of the journal and its place in Polish science.

Słowa kluczowe: „Klio”, czasopisma naukowe, historia globalna

Keywords: „Klio”, scientific journals, global history

* Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytet Mikołaja Kopernika, W. Bojarskiego 1, 87-100 Toruń; mail: piasek@umk.pl.

Historycy nauki podkreślają przełomowe znaczenie zastąpienia przez drukowane czasopisma naukowe bezpośredniego informowania o wynikach badań w rozmowach czy też korespondencji. Ich powstanie pozwoliło nie tylko na tanią, ale i dosyć szybką wymianę wyników badań oraz dyskusji nad nimi¹. Anetę Drabek zwraca uwagę, że kilkaset lat po pojawieniu się pierwszego czasopisma naukowego jego rola w nauce nie słabnie.

W niektórych dziedzinach nauk ścisłych – zauważa – wykorzystanie naukowych wydawnictw ciągłych wynosi ponad 90%, a w dziedzinach humanistycznych czasopisma stanowią co najmniej połowę wykorzystanych źródeł. Międzynarodowa baza wydawnictw ciągłych ISSN przyznała już 1,7 mln tych unikalnych numerów. Każdego roku zawartość bazy zwiększa się o ok. 60–70 tys. numerów, co oznacza, że rocznie rejestruje się tysiące nowych tytułów².

W Polsce w latach 2005–2013 zarejestrowano ponad 10 tys. nowych wydawnictw ciągłych³. W bazie czasopism Arianta stworzonej przez Anetę Drabek i Arkadiusza Pulikowskiego zostało zindeksowanych 415 polskich czasopism naukowych w dziedzinie historia i archiwistyka. Punktację przyznawaną przez MNiSZW mają 202 czasopisma, a jedynie 27 z nich przyznano więcej niż 10 punktów. Jak wynika z bazy Arianta, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym”, mające

¹ O współpracy uczonych, krążeniu informacji oraz roli czasopism w ukształtowaniu się *république des lettres* zob. K. Pomian, *Przeszłość jako przedmiot wiedzy*, wyd. 2 poprawione, Warszawa 2010, s. 221–252.

² A. Drabek, *Tytuł czasopisma i jego funkcja we współczesnym obiegu nauki*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 4(149), s. 1.

³ Ibidem. Zob. także: E. A. Rozkosz, E. Kulczycki, *Polskie czasopisma z nauk humanistycznych i nauk społecznych w liczbach*, Raport nr 2, s. 20–27. https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14922/1/Raport_2_Scientometrics_PRG.pdf, data dostępu 30 VI 2017. W raporcie tym, stworzonym na podstawie ankiet ewaluacyjnych z 2015 r., uwzględniono 128 czasopism z dziedziny historii. Różnią się one nieznacznie od danych z bazy Arianta. Więcej niż 10 punktów ma 21 czasopism, a 13 i więcej punktów – 12. Nie zmienia to jednak faktu, że „Klio” znajduje się w czołówce polskich czasopism naukowych.

aktualnie 13 punktów, znajduje się w gronie 11 czasopism, którym przyznano 13 i więcej punktów⁴.

Pierwszy numer „Klio. Czasopisma poświęconego dziejom Polski i powszechnym” ukazał się w listopadzie 2001 roku. W „Słowie od Redakcji” członkowie Komitetu Redakcyjnego nowego czasopisma informują, iż jest ono kontynuacją wydawanej przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika „Serii Historia” w ramach „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Społeczno-Humanistyczne”. Ukazywała się ona od 1965 roku i zastąpiła „Prace Instytutu Historycznego – Uniwersytet Mikołaja Kopernika”⁵. „Seria Historia”, podobnie jak „Prace Instytutu Historycznego”, nie była czasopismem⁶. Nie posiadała rady i redakcji naukowych, a także tradycyjnie obecnych w czasopismach działów. Była to w gruncie rzeczy seria wydawnicza, w której ukazywały się nie tyle monografie autorskie jak w „Pracach

⁴ http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/czasopisma/szukaj_czasop.asp, data dostępu: 30.06.2017.

⁵ We wstępie do pierwszego numeru kierownik Katedry Historii Polski i Powszechnej XX i XX prof. Witold Łukaszewicz (w numerze ukazały się artykuły pracowników Katedry) podkreśla, że są one kontynuacją „Prac Instytutu Historycznego”. W. Łukaszewicz, *Wstęp*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Społeczno-Humanistyczne Seria: Historia” 1965, nr 1, s. 1. Historycy nigdy formalnie nie funkcjonowali w strukturach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w ramach Instytutu Historycznego. Jednak nazwą Instytut Historyczny powszechnie posługiwano się w wewnętrznej dokumentacji uniwersyteckiej od czasu zakończonej fiaskiem inicjatywy powołania takiej jednostki w 1948 r. W latach 1945–1946 historycy prowadzili badania w ramach Katedr Historycznych, a od 1946 Zakładu Historycznego obejmującego katedry, który nie został zatwierdzony przez władze ministerialne. W 1952 r. powstał Zespół Katedr Historii. Następnie w 1956 r. Instytut Historii, a w 1969 r. Instytut Historii i Archiwistyki. R. Kozłowski, *Historycy na Wydziale Humanistycznym i Wydziale Nauk Historycznych UMK w latach 1945–2005*, [w:] *Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–2005). Wybrane problemy*, red. J. Sziling (Seria: „Homines et Historia VI”), Toruń 2006, s. 124–161.

⁶ Wydano trzy numery „Prac Instytutu Historycznego”: Z. Guldon, *Walka klasowa chłopstwa polskiego od XII do poł. XIV w.: ze szczególnym uwzględnieniem Małopolski*, Prace Instytutu Historycznego – Uniwersytet Mikołaja Kopernika nr 1, Toruń 1958; J. Chamot, *Z działalności kleru katolickiego w ruchu robotniczym w Wielkopolsce w latach 1905–1907*, Prace Instytutu Historycznego – Uniwersytet Mikołaja Kopernika nr 2, Toruń 1958; J. Wojtowicz, *Studia nad kształtowaniem się układu kapitalistycznego w Toruniu: stosunki przemysłowe miasta Torunia w XVIII wieku*, Prace Instytutu Historycznego – Uniwersytet Mikołaja Kopernika nr 3, Toruń 1960.

Historycznych”, ile monografie zbiorowe. W kolejnych zeszytach swoje badania prezentowały jednostki Instytutu Historii, a od 1969 roku Instytutu Historii i Archiwistyki. „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” należy uznać za pierwsze czasopismo historyczne wydawane przez środowisko toruńskich historyków w ramach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika⁷.

Decyzja o zmianie formuły wydawnictwa, w którym przedstawiany byłby dorobek naukowy środowiska historyków toruńskiego uniwersytetu, wynikała z przekonania twórców nowego czasopisma, że wydawana „Seria Historia” w ramach „Acta Universitatis Nicolai Copernici”: „nie odzwierciedlała [...] w sposób właściwy poszerzającej się wraz z upływem lat problematyki badawczej toruńskiego środowiska historycznego”⁸. Zwrócili oni także uwagę, że nie posiadała ona działu recenzji i kroniki naukowej. Według Redakcji nowego pisma są to bardzo ważne elementy czasopisma naukowego⁹.

We współczesnych badaniach nad komunikacją naukową zwraca się uwagę, że najważniejszym elementem identyfikującym czasopismo jest tytuł. Uznaje się, że jest on znakiem rozpoznawczym, który wywołuje u odbiorcy pewien ciąg skojarzeń¹⁰. Przyjrzyjmy się pod tym kątem naszemu czasopismu. Spróbujmy zrekonstruować ciąg skojarzeń, jaki nasuwa jego tytuł.

Tytuł „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” jednoznacznie kojarzy czasopismo z historią. Kolejne skojarzenie również jest oczywiste. Jest to czasopismo poświęcone dziejom Polski, jak i powszechnym. Następne skojarzenie, jakie wywołuje tytuł, to czasopismo bez ścisłej chronologii. Dalsze skojarzenie – to czasopismo bez określonych ram

⁷ „Zapiski Historyczne” powstałe w 1955 r., kontynuujące tradycję powstałych w 1908 r. „Zapisek Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, również są redagowane przez toruńskich historyków. Wydawcą ich jest jednak Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Na temat ich historii i procesu akademizacji TNT zob. *Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, t. 2, red. M. Biskup, opracował J. Serczyk, Toruń 1978.

⁸ *Słowo od Redakcji*, „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2001, nr 1, s. 3.

⁹ Ibidem.

¹⁰ A. Drabek, *Tytuł czasopisma i jego funkcja*, s. 2.

geograficznych. „Polska” w tytule czasopisma użyta jest jedynie dla podkreślenia rozpatrywania dziejów Polski w ramach historii powszechnej. Inne skojarzenie dotyczy braku ograniczeń podejmowanych zagadnień i problemów. Powyższy ciąg skojarzeń, jakie wywołuje tytuł czasopisma, prowadzi do skojarzenia głównego. Przywołuje on na myśl idee historii globalnej Fernanda Braudela¹¹. Podobnie jak w jego koncepcji historii, tytuł wskazuje na czasopismo, które w horyzoncie swoich zainteresowań nie uznaje ani ograniczeń chronologicznych, ani geograficznych, ani problemowych.

Trudno omawiać wszystkie artykuły, jakie na przestrzeni lat ukazały się na łamach „Klio”. Analiza o charakterze sondażowym, do której wybrałem artykuły z ostatnich pięciu lat, kiedy to czasopismo zaczęło wychodzić jako kwartalnik, oraz analiza spisów treści numerów z lat poprzednich potwierdza globalny profil pisma¹². Publikowane są w nim artykuły od historii starożytnej po historię współczesną. Podejmowane zagadnienia znajdują się w problemowym wachlarzu, od historii politycznej, przez szeroko rozumianą historię społeczną zawierającą zagadnienia gospodarcze, społeczne, kulturowe. Szerokie są także ramy geograficzne, w jakich omawiane są te zagadnienia. Ponadto ukazywały się artykuły z historii historiografii, metodologii historii i dydaktyki historii. Publikowane artykuły składają się na historię, która – parafrazując Braudela – jest orkiestrą grającą we wszystkich miejscach festynu. Historię, dla której przeszłość to rozległa problemowo, czasowo i geograficznie kraina otwierająca się na teraźniejszość¹³.

Niewątpliwie innym ważnym elementem składającym się na tożsamość pisma, pozwalającym na określenie jego charakteru, jest przyję-

¹¹ Zob. A. F. Grabski, *Dzieje historiografii*, Poznań 2003, s. 749–770; idem, *Kształty historii*, Łódź 1985, s. 470–504; Z. Drozdowicz, J. Topolski, W. Wrzosek, *Swoistości poznania historycznego*, Poznań 1990 [rozdział autorstwa W. Wrzoska pt. *Koncepcja historii globalnej F. Braudela*].

¹² Jako kwartalnik „Klio” ukazuje się od 2011 r. Pierwsze dwa tomy ukazały się w cyklu rocznym. Od 2003 do 2010 pismo ukazywało się w cyklu półrocznym, z przerwą w latach 2004, 2006 i 2007, kiedy to powrócono do cyklu rocznego. Dwa lata po przejściu czasopisma na cykl kwartalny zadebiutowała elektroniczna jego wersja. W tej formie „Klio” jest dostępne na Akademickiej Platformie Czasopism od tomu 16/2011: <http://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/KLIO/index>, data dostępu 30 VI 2017.

¹³ F. Braudel, *Historia i trwanie*, przeł. B. Geremek, wyd. 2, Warszawa 1999, s. 160.

ta przez Redakcję struktura podziału zamieszczanych w nim materiałów. Stałymi działami pisma są: Artykuły, Artykuły Recenzyjne i Recenzje oraz Kronika Naukowa. Od 2013 roku Redakcja zrezygnowała z działu Noty Bibliograficzne, prezentujące działalność naukową toruńskiego środowiska historyków. W 2003 roku pojawił się nowy dział Materiały. Warte podkreślenia jest inicjowanie przez Redakcję pisma dyskusji. W strukturze pisma zaznacza się to obecnością w pierwszym tomie działu Ankieta „Klio”, a następnie działu Dyskusje.

Przy powstaniu pisma jego Redaktorzy wyraźnie podkreślali fakt, że stanowić ma ono naukowe forum prezentacji badań toruńskiego środowiska naukowego, a także miejsce informacji o nich, poprzez noty bibliograficzne poświęcone toruńskim wydawnictwom i kronice naukowej¹⁴. Jednocześnie w „Słowie od Redakcji” czytamy, że „jego łamy są otwarte dla wszystkich historyków”¹⁵.

Prawdziwość intencji o otwarciu pisma dla badaczy z innych ośrodków została szybko pozytywnie zweryfikowana. Z biegiem lat łamy „Klio” wypełniły się artykułami badaczy z różnych ośrodków krajowych, a także zagranicznych. Do 2010 roku na 126 opublikowanych artykułów jedynie 30 było autorstwa toruńskich badaczy, co stanowi 24,5% wszystkich artykułów opublikowanych. W kolejnych latach utrzymywana była tendencja do znacznego przeważania liczby badaczy spoza środowiska toruńskiego. W latach 2011–2016 na 155 opublikowanych artykułów 38 było autorstwa badaczy afiliowanych w Toruniu, co stanowi 23,8% wszystkich opublikowanych artykułów. Widać także starania o nadanie pismu międzynarodowego charakteru. Do 2016 roku ukazało się 35 artykułów autorstwa badaczy o zagranicznej afiliacji (22 w latach 2001–2010, 13 w latach 2011–2016).

Toruński charakter pisma, specyficznie rozumiany jako swoista hybryda – pisma środowiska toruńskiego i jednocześnie ogólnopolskiego, widoczny jest nie tylko w publikacjach naukowych, ale także w składzie Rady Programowej oraz Komitetu Redakcyjnego. Kolejne zmiany w tych ciałach wskazują na dążenia Redakcji, by pismo wprowadzić do obiegu między-

¹⁴ *Słowo od Redakcji*, s. 3.

¹⁵ *Ibidem*.

narodowego, co jednak wymaga nie tylko wielu kroków podjętych przez Redakcję. Nie do końca zależne jest to od redagujących pismo.

W skład pierwszej Rady Programowej, poza przedstawicielami toruńskiego środowiska: Andrzejem Radziwińskim, Jackiem Staszewskim i Mieczysławem Wojciechowskim, weszli: Tomasz Jasiński (Poznań), Marian Mroczko (Gdańsk), Andrzej Rachuba (Warszawa)¹⁶.

Komitet Redakcyjny od jego początków do 2013 roku tworzyli toruńscy historycy. W skład pierwszego Komitetu weszli: Stefan Kwiatkowski, Leszek Kuk, Danuta Musiał, Magdalena Niedzielska (z-ca red. nacz.), Waldemar Rezmer, Stanisław Roszak, Jan Sziling, Janusz Tandecki, Mariusz Wołos (sekretarz), Jan Wroniszewski, Leszek Zygnier (sekretarz)¹⁷. Funkcje redaktora naczelnego objął Krzysztof Mikulski, który pełni ją po dzień dzisiejszy. Dwa lata później nastąpiła zmiana. L. Zygniera w Komitecie i funkcji sekretarza zastąpiła Agnieszka Zielińska-Nowicka¹⁸. Duża zmiana w składzie zaszła w 2009 roku. Redagowaniem pisma zajęli się: Jarosław Kłaczek, Wiesława Duży (zastępca sekretarza), Danuta Musiał, Magdalena Niedzielska (z-ca red. nacz.), Jan Wroniszewski, Agnieszka Zielińska (sekretarz), Stanisław Roszak¹⁹. Rok później Komitet opuszcza J. Wroniszewski²⁰, a w 2013 roku obok Katarzyny Pękackiej-Falkowskiej dołączają dwaj badacze z zagranicznych ośrodków naukowych: Michai Popescu (Rumunia) i Józef Szymeczek (Czechy). Funkcje kolejnego zastępcy sekretarza obejmuje Karol Kłodziński²¹.

Umiędzynarodowienie Komitetu Redakcyjnego poprzedziły idące w takim samym kierunku zmiany w Radzie Programowej pisma. Od 2009 roku widoczne są starania o nadanie jej międzynarodowego charakteru. Od tego roku bowiem, poza wspomnianymi już członkami z Polski (A. Rachuba, A. Radziwiński, J. Staszewski, M. Wojciechowski), Radę tworzą: Olivier Châline (Paryż), Robert Frost (Aberdeen), Michael G. Mül-

¹⁶ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2001, nr 1, s. 2.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2003, nr 4, s. 2.

¹⁹ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2009, nr 13, s. 2.

²⁰ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2010, nr 15, s. 2.

²¹ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2013, t. 25(2), s. 2.

ler (Halle)²², a rok później dołącza Henning Hahn (Oldenburg)²³. Kolejne zmiany w składzie Rady Programowej nastąpiły w 2013 roku. W skład Rady prócz dotychczasowych jej zagranicznych członków wszedł Petr Voller (Pardubice)²⁴. Rok później poszerzono jej skład o członków z polskich ośrodków naukowych. Oprócz reprezentujących Toruń: A. Radziwińskiego, M. Wojciechowskiego do nowej Rady weszli: Tomasz Jasiński (Poznań), Ryszard Kulesza (Warszawa), Zdzisław Noga (Kraków), A. Rachuba (Warszawa), W. Stępiński (Szczecin)²⁵.

Podsumowując obraz, jaki rysuje się w spojrzeniu z oddali na czasopismo „Klio”, należy zwrócić uwagę na globalny profil czasopisma. Z lektury jego tomów wyłania się obraz dziejów nie tylko ogarniający wielką przestrzeń. Można w imieniu Redakcji pisma, tak jak to robi Wojciech Wrzosek w imieniu F. Braudela, analizując jego twórczość, zadać pytanie i na nie odpowiedzieć: „Chcesz poznać człowieka? Poznać musisz historie jego bytowania w rzeczywistości społecznej, we wszystkich wymiarach jego egzystencji, od jego »dialogu« z przyrodą po sferę ducha (kultury)”²⁶. Osiągnąć to zaś można, śledząc nie tylko procesy długiego i średniego trwania, struktury i koniunktury, ale także świat zdarzeń.

Należy również wskazać, że „Klio” jest pierwszym czasopismem historycznym wydawanym przez środowisko toruńskich historyków w ramach Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Ponadto warto uwidocznic specyficzny związek czasopisma „Klio” ze środowiskiem toruńskich historyków. W klasycznym rozumieniu tego związku świadczyć o nim może toruńska afiliacja naukowa redaktora naczelnego, siedziba redakcji, którą jest Instytut Historii i Archiwistyki UMK, w znacznej większości toruński skład Komitetu Redakcyjnego czy też fakt publikowania w nim miejscowych autorów. „Toruńskość” czasopisma od początku jego istnienia oznaczała jednak coś zasadniczo innego. Nie wiązała się ona z jego zamknięciem na inne środowiska i zasklepienie się we wła-

²² „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2009, nr 13, s. 2.

²³ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2010, nr 14, s. 2.

²⁴ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2013, t. 25(2), s. 2.

²⁵ „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2014, t. 31(4), s. 2.

²⁶ W. Wrzosek, *Historia – Kultura – Metafora. Powstanie nieklasycznej historiografii*, Wrocław 1995, s. 79.

snym, ale aktywne włączenie się toruńskich historyków w tworzenie dorobku nauki polskiej. Oznaczało to równorzędne upowszechnianie własnych badań i badań innych członków *république des lettres*, do której przynależy się nie z racji pochodzenia, miejsca urodzenia czy też reprezentowania jakiegoś określonego ośrodka badań, ale przyjęcia za własne jej wartości.

